

Vegn ina nova «Guerra da la Crim»?

Per la marina russa dal Mar nair

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Ina da las vias principalas da «la veja Turin», tranter la Porta Susa ed il Museum d'artiglieria, ha num «Via Cernaia». Era quest num geografic fundament ina battaglia da l'istorgia piemuntaisa.** In lexicon talian declera: «Flum da la Crim (43 km), (...) ha dà ses num ad ina battaglia sanguinusa da la Guerra da la Crim, cur che l'armada franzosa ed in'unitad da 'bersaglieri' piemuntais han battì l'armada russa (16 d'avust 1855)» (1). Quai era ina giada. Ils schuldads «Alpini» piemuntais e d'autras valladas han pers en Ucraina, tranter 1941 e 1943, uschè blers giuvens ch'ins na vegniss betg endament da commemorar lezza «guerra da Mussolini» – ubain mo per sospirar: «Mai pli!» Ins sa dumonda perencunter sch'in schef «providenzial» d'oz, suenter il success global da sia olimpiada a Sotschi, n'haja betg mustgas d'instradar ina nova Guerra da la Crim.

Il pievel tatar

Ma tge san ins insumma da lezza penisla? L'emprim lain nus consultar in'ovra publicgada il 1896, pia 41 onns suenter la battaglia surmenziunada, il tom 10 da «Meyers Konversations-Lexikon» sut il chavazzin «Krim»: «Cun sia vegetaziun subtropica porscha quella regiun deliziusa la variaziun la pli multifara da villas, fortèzzas e ruinas da la preistorgia, da claustras e moscheas tataras, da bels ierts e vignas e da stupents ierts d'ulivas (...). Guauds da ruvers, da faus, da tieus e da lareschs cuvernan ils culms; giusum creschan plantas d'arbajas, cipressas e fighers (...). Products principals da la

Crim èn grauns, panitscha, tubac, in vin excellent e tutta sort fritga squisita (...). 1237 èn ils Tatars penetrads en il pajais e l'han numnà 'Crim' ('fortèzza'). Ils Venezians han martgadà cun els, ma èn vegnids stgatschads dals Genuais; lezs han monopolisà il commerzi cun la Crim per duatschient onns (...). Ils Tircs als han stgatschads en la segunda mesadad dal 15avel tschientaner» (p. 728). Ils Tatars da la Crim èn penetrads pliras giadas en Russia. «Ils Russ als han battids grevaiman il 1744 ed han annectà la Crim il 1783. Il 1790 èn var 300 000 Tatars emigrads en l'Imperi osmanic. Durant la Guerra da la Crim (1854–1855) (...) han ins persequità puspè ils Tatars, suspectads da simpatia per la Turchia; in decret als ha obligads da bandunar la riva per la retrotterra. Tranter 1860 e 1862 èn passa 200 000 Tatars emigrads (...). Il 1944 han ins accusà l'entira populaziun tatar da collavuraziun cun ils Tudestgs; ins l'ha deportada en l'Asia centrala» (2). L'orientalist Wolfgang Günter Lerch scriva en la «Frankfurter Allgemeine» (FAZ) dals 28 da favrer 2014: «Ils Tatars han dastgà turnar en Crim pir en ils onns otganta (...). Lur lingua è stretgaiman parenta cun il tirc da Turchia; per Tircs d'Istanbul u d'Ankara èsi bler pli lev d'enclerger in Tatar da la Crim ch'in Usbec u in Casac (...). Ils Russ resguardavan ils Tatars da la Crim, sco dal reminent ils pievels islamics dal Caucasus, sco esters e perfin exotics. Durant il 19avel tschientaner han adina dapli umans russ profità da la riva da la Crim per lur vacanzas da stad. Scripturs sco Anton [Pavlovitsch] Tschehov e Lev [Nicolajevitsch] Tolstoj (...) han fatg vacanzas là (...).

Ins enconuscha cunzunt la poesia d'Alexander [Serghejevitsch] Pusckin 'La funtauna siglinda da Batschisaraj'. Batschisaraj ('palaz cun iert') è la chapitala tradiziunala dals Tatars da la Crim (...). Suenter 1988 avevan ils var 280 000 Tatars onns a la lunga gronda fadia da s'adattar, perquai che Moscau gidava strusch. Senza il sustegn da cumpatriots en Turchia u en l'exil europeic avessan bleras famiglias tataras stuì renunziar (...). Oz speran ils Tatars da la Crim ch'in'Ucraina democratizada als dettia dapli dretgs ed als gidia a dar nova vita a lur cultura» (p. 12). Il tatar da la Crim è reconuschì en Rumenia sco lingua da la minoritad tatar a sid dal delta dal Danubi (Dobrogea).

Per «proteger la populaziun» da l'Ucraina

Il russ ha remplazzà il tatar sco lingua da la maioritad en la Crim. Questa (strusch 2 milliuns olmas), cun sia chapitala Simferopol (335 000 olmas), facheva part da la republica sovietica ucranaisa ed è perquai oz ina regiun autonoma aifer l'Ucraina. «67% da sia populaziun è russa, 7% tatar e mo 26% ucranaisa (...). La Russia ha empermiss da na pretender nagin territori da l'Ucraina, la quala da sia vart l'ha dà en locaziun (...) enfin a l'onn 2042 il port da Sevastopol, basa da la flotta russa en il Mar nair» (3). President Vladimir Vladimirovitsch Putin vul ina colliaziun maritima directa cun ses collega da Damascus Baschar al-Assad tras il port sirian da Tartus. Ma ils schabetgs da favrer 2014 a Kiev han stimulà Vladimir Constantinov, president dal soviet da la Crim, a far ina visita a la Duma (il parlament russ) a

Moscau, nua ch'el ha rapportà, cuntra-ri a la vardad, che Kiev saja «occupà d'ina armada estra da var 5000 umens» e che la Russia duaja «proteger» l'Ucraina («FAZ» dals 21 da favrer, p. 2). Durant ils dis suandants han millis schuldads senza ensaina – vairamain russ – occupà la penisla e schizunt il soviet regional a Simferopol. «La Russia controllescha gia la Crim» («NZZ» dals 4 da mars, p. 1). L'emprim da mars ha il parlament federal russ lubì a Putin d'intervegnir en la Crim «per proteger la populaziun russa»; lez ha precisà ch'el veglia actuar en ils interess da la Russia e dals umans russofons en Ucraina, pia betg mo en la Crim. Il nov primminister Serghej Axionov (Simferopol), elegi d'in «soviet controllà da milizas armadas senza segn d'enconuschientscha» («NZZ» dals 4 da mars, p. 2), ha annunzià ina votaziun populara davart il futur da la penisla per ils 30 da mars. Ina tala, arranschada segund reglas democraticas, fiss tuttafatg legitima, damai che la Crim exista gia legalmain sco republica autonoma; l'occupaziun da territoris ucranais perencunter violescha cleramain il dretg internaziunal. Putin, suenter il success da sia olimpiada, ha pers il senn da la mesira e patescha da quai ch'els Grecs da l'antica numnavan «hybris» («arroganza», «luschezza», «superbia»). L'istorgia enconuscha precedents, per exempel Napoleun (1769–1821) e Hitler (1889–1945); l'emprim han fermà ils alliads, cunzunt zar Alexi (1777–1825) che ha manà ses Cosacs enfin a Paris (v. La Quotidiana dals 16 da november 2010), ed il segund han fermà auters alliads, tranter lezs in segund malsaun da «hybris»: Stalin

(1879–1953). «The Economist» (Londra) dals 22 da favrer 2014, sut la lingua grossa: «Putin's inferno», punctuescha: «Putin resguarda l'Ucraina sco part integrala da la zona d'influenza russa (p. 7). Quai san ins gia daditg. Da fanadur 2013 a Kiev ha'l referì ad ina dieta davart la cultura cristiana ortodoxa da l'Ucraina: «Cun quella occasiun ha'l fatg endament l'unitad spirituala fundada dal principadi medieval da Kiev tranter ils pievels slavs da l'ost, il russ, l'ucrainais ed il bielorus, intimond a l'Ucraina, en num da lezza ierta istorica, d'aderir a l'uniun da duana cun Russ, Bielorus e Casacs, empè da sutscriver il patg cun l'Uniun europeica» (4). L'annexiun da la Crim fiss pia la vendetga da Putin per la nova orientaziun europeica da l'Ucraina. President federal Didier Burkhalter, parsura da l'Organisaziun per segirtad e cooperaziun en Europa, ha gist numnà ambassadur Tim Guldemann delegà spezial en Ucraina. Lez veteran da la diplomazia svizra en Tschetschenia, Iran ed auters pajais sa fitg bain russ ed è segir il mediativ ideal per ina tala incumbensa. Ils set pajais dal «G7» han reagì a moda inditgada mettend en dumonda lur collavuraziun cun la Russia. Co va quai vinavant?

1. Edigeo (ed.), *Enciclopedia Zanichelli 2006*. Bologna (Zanichelli, ISBN 88-08-22804-5) 2005, p. 377, chavazzin «Cernaia».
2. Yves Lacoste (ed.), *Dictionnaire de géopolitique*. Paris (Flammarion, ISBN 2-08-035101-X) 1993, p. 495, chavazzin «Crimée».
3. De Agostini Libri S.p.A., *Calendario Atlante De Agostini 2014*. Novara (Istituto geografico De Agostini) 2013, p. 1105, chavazzin «Ucraina».
4. Olga Stieger en: *Religion & Gesellschaft in Ost und West 9/2013*. Turitg (Institut G2W) p. 19.